

Els Drets Humans a Algèria

Laura Feliu i Martínez*

Canvi i obertura a les darreries de la dècada dels vuitanta

Des de mitjan dels anys vuitanta resulta evident el fracàs de la via algeriana cap al desenvolupament. La política econòmica, d'orientació socialista, s'havia basat fins el moment en la presència d'un Estat fort i centralitzat encarregat de planificar els diferents sectors econòmics i de distribuir els beneficis resultants. La forma de finançament d'aquest model es basà quasi exclusivament en les rendes del petroli. Entre els principals objectius d'aquesta política es trobava aconseguir la independència del país respecte a l'exterior i assalariar el conjunt de la població algeriana. Els resultats van ser els contraris dels esperats, amb la dependència dels sectors d'hidrocarburs i la conversió de l'agricultura en un sector assistit. Quan s'apropa la fi de la dècada, la caiguda dels preus del petroli, el fort augment demogràfic, la corrupció del sistema monopartidista, unit a importants transformacions socials producte de l'èxode del camp a la ciutat, entre d'altres factors, conformen un perillós còctel, tal i com mostren els esdeveniments d'octubre del 1988.

En aquesta data, el desencís de la població algeriana es posa de manifest en uns aldarulls que tenen com a principal escenari la ciutat d'Alger i que se salden amb més de 4.000 detencions i una xifra de víctimes que oscil·la, segons les fonts, entre els 174 i els 200 morts. Aquests esdeveniments són el detonant d'una sèrie de canvis força espectaculars dirigits a obrir el monolític camp polític algerià. Les mesures implementades en aquest període aborden de ple la qüestió dels drets civils i polítics: aprovació per referèndum d'una nova Constitució el febrer del 1989 i consegüent legalització de nous

partits polítics, abolició del Tribunal de Seguretat de l'Estat, amnistia per a tots els condemnats per aquest Tribunal, ratificació d'instruments internacionals de drets humans, etc.

Dins del procés de transició a la democràcia, el juny del 1990 tenen lloc les primeres eleccions municipals, que acaben amb un resultat inesperat: la victòria del Front Islàmic de Salvació (FIS) amb un 54,2% dels vots, xifra que implica el control de 856 assemblees municipals. Com és sabut, a la primera volta de les eleccions generals de desembre de 1991 –malgrat les reformes introduïdes a la llei electoral per intentar evitar-ho–, el partit islamista es torna a fer amb la victòria, amb el

Juny del 1990, eleccions municipals...a partir d'aquell moment s'inicia un procés imparable d'escalada de violència en la lluita entre les forces de seguretat i els grups islamistes armats

46,27% dels vots expressats. La segona volta de les eleccions no s'arribà a celebrar. El president Chadli Benjedid és obligat a dimitir per un Exèrcit no disposat a perdre les prerrogatives obtingudes durant dècades de control del sistema polític (especialment les derivades de la renda del petroli). A partir d'aquest moment s'inicia un procés imparable d'escalada de la violència en la lluita entre les forces de seguretat i els grups islamistes armats. El FIS és declarat il·legal, mentre els seus seguidors pateixen una persecució imparable. De fet, la repressió d'aquests grups ja s'havia iniciat mesos abans quan els principals dirigents del FIS (entre ells

A. Madani i A. Benhadj) van ser condemnats a 12 anys de presó després de la celebració d'una vaga general el juny del 1991.

Durant els primers mesos que segueixen a l'aturada de les eleccions, unes 10.000 persones són confinades en remots camps de detenció al sud del país. Aquests camps hauran de ser desmantellats temps després (el darrer ho és el novembre del 1995) degut a les fortes crítiques que aixequen, tant internes com internacionals. La Llei Antiterrorista, promulgada el 1992, retalla substancialment el camp dels drets civils i polítics: s'instaura de nou tribunals militars per jutjar civils i s'amplia el règim d'incomunicació de 48 hores a 12 dies (quan es compleixen els terminis), entre d'altres mesures. La llibertat d'expressió és també seriosament retallada. El decret del 9 de febrer que estableix l'estat d'emergència permet al Govern iniciar una acció legal contra tots aquells que consideri amenacen l'Estat o l'ordre públic. Successius decrets aniran ampliant l'abast de les restriccions. La tortura, les execucions extrajudicials o les desaparicions –pràctiques que havien esdevingut excepcionals des de final del 1988– es converteixen en un instrument més en la lluita contra els "grups terroristes". Centres com el Chateau Neuf a Alger on es practiquen tortures com "el drap" (*chiffon*), els electroxocs o els cops a parts sensibles són els protagonistes recurrents dels informes sobre les extralimitacions policials. En aquests primers moments les víctimes d'aquestes violacions dels Drets Humans no són únicament els membres dels grups armats, sinó també opositors polítics especialment crítics amb el règim.

Per la seva banda, la resposta dels grups islamistes armats sembla superar de molt les violacions fins ara descrites. Les accions d'aquests grups són dirigides en un començament cap a objectius concrets, per anar ampliant progressivament el seu abast al conjunt de la població civil.

* Professora de Relacions Internacionals, UAB.

El moviment de lluita per la defensa dels Drets Humans i la resposta oficial

Ens hem de demanar, en relació a la qüestió tractada, quin lloc ha ocupat el moviment de Drets Humans en la demanda del respecte dels Drets Humans. Aquest moviment es comença a articular a mitjan dels anys vuitanta, si bé les seves arrels han de ser buscades en les reivindicacions de grups polítics com el PAGS o l'RPD. L'octubre de 1984 un grup d'advocats simpatitzants amb el moviment cultural bereber –que ha deixat sentir la seva presència amb força a començament dels vuitanta– decidí crear, en una trobada a Tizi-Uzu, una Lliga de Drets Humans. L'assistència a les primeres reunions del grup fou molt heterogènia i comportà que, quan s'hagué d'escollir el president de la nova Lliga, es produís una ruptura entre els partidaris d'Ali Yahia Abdennur, amb el suport del moviment cultural bereber, i d'Omar Menuer, que comptà sobretot amb el suport de militants de l'FLN, de l'extrema esquerra i d'algunes figures independents.

Davant la victòria del segon candidat, el grup amb simpaties per Abdennur decidí constituir la seva pròpia Lliga el juny del 1985. Aquest objectiu es veié del tot frustrat per la detenció de 14 dels seus dirigents, acusats de pertinença a grup il·lícit i d'atemptat contra la seguretat de l'Estat. Les condemnes dictades oscil·laren entre els sis mesos i els tres anys. No és fins el juny del 1989 quan la Lliga Algeriana per la Defensa dels Drets Humans (LADDH) d'Abdennur és finalment reconeguda. A l'interior d'aquesta associació tindrà lloc un debat virulent durant els següents anys al voltant del tractament que s'ha de donar a la qüestió islamista.

Per la seva banda, malgrat no aconseguir tampoc el permís per constituir-se en associació legal, el grup liderat per Menuer va ser tolerat pel règim degut als contactes amb certs sectors de l'FLN. Els seus integrants procedien majoritàriament de sectors de l'esquerra més radical, com el Partit Comunista Internacional (PCI), l'Organització Socialista del Treball (OST) o el moviment lamberista.

Per acabar de complicar el panorama del moviment, i de la mateixa manera que havia succeït anys enrere a Tunísia, la Presidència de la República decidí impulsar una associació de Drets Humans que rebé el permís de constitució l'abril del 1987. La Lliga Algeriana de Drets Humans (LADH), presidida per Milud Brahimi, va haver de lluitar contra la seva reputació d'oficialista; accions com les gestions per l'alliberament dels 14 membres de la LADDH, o dels detinguts a les revoltes de Constantina i Setif

i, finalment, les crítiques a la repressió exercida durant els aldarulls d'octubre del 1988 van servir per canviar la seva imatge. Poc després, el febrer del 1989, el sector activista al voltant de la figura de Menuer s'uneix a les seves files, mentre que fracassen els intents d'afegir al procés la lliga d'Abdennur que, com hem dit, és finalment legalitzada el juny del 1989. A l'acció d'aquest moviment que s'ocupa específicament de la qüestió dels Drets Humans s'hauran d'afegir desenes d'associacions i de partits polítics que amb la seva actuació reivindiquen quotidianament l'edificació d'un Estat de dret a Algèria.

El bloqueig del procés democratitzador suposarà un important revés per al moviment. Els militants de les dues lligues de Drets Humans s'hauran d'enfrontar tant a les traves imposades pel règim com per les amenaces dels grups islamistes (impediments per obrir les seves oficines, interrogatoris, tall de les línies telefòniques o control del correu). El juny del 1994 Youcef Fathallah, llavors president de la LADH, és assassinat a l'entrada de la seva oficina. A partir d'aquest moment, les activitats de les diferents associacions es fan molt més àrdues degut a les pressions exercides tant pel Govern com pels grups armats i a la manca de finançament. Malgrat aquestes dificultats, el treball d'aquestes associacions –que reben a porta tancada les queixes dels ciutadans algerians i emeten i publiquen les denúncies corresponents sobre la situació dels drets– és especialment important en un context de censura més o menys directa de tota informació crítica amb el règim.

La resposta del règim davant l'acció del moviment i les crítiques que rep de l'exterior és semblant a la d'altres règims de la regió: la creació d'una burocràcia de Drets Humans que renti la imatge del règim i serveixi de plataforma de difusió de la seva pròpia versió dels fets. El març del 1992 el Ministeri de Drets Humans, constituït poc abans, es converteix en l'Observatori Nacional de Drets Humans (ONDH), dirigit per Kamel Rezag Bara. Aquest organisme inicia el seu recorregut amb la demanda d'alliberament de tots els presoners polítics; ben aviat el seu to condescendent amb la política governamental mostra el seu caràcter de legitimador del règim. Una de les seves principals ocupacions és la publicació d'informes anuals sobre la situació dels Drets Humans al país; aquests informes recullen únicament una part de les denúncies fins ara presentades, si bé una de les seves principals funcions és la de minimitzar les crítiques formulades per les fonts independents.

Per finalitzar amb aquest breu repàs, l'eficàcia de l'acció internacional s'ha d'enfrontar principalment a dos esculls: la negativa del règim a l'accés dels mitjans de comunicació i de missions d'observadors al país i, en segon lloc, els

El març del 1992 es crea el Ministeri dels Drets Humans, un instrument que serveix per rentar la imatge del règim i de plataforma de difusió de la seva pròpia versió dels fets

interessos de països com França o la mateixa Espanya que fan molt difícil iniciar una acció de pressió sobre el Govern de Zerual i els sectors militars. Diferents campanyes internacionals (com l'endegada conjuntament per Amnistia Internacional, la FIDH, Human Rights Watch i Periodistes sense Fronteres) han tingut un ressò limitat a l'interior del país i missions com la de la Unió Europea de 1998, si bé serveixen per mostrar la preocupació per la qüestió, han estat intervencions de perfil molt baix. Quan el 1992 es va produir el cop d'Estat, els països occidentals van descartar manifestar un rebuig ferm als fets. Han transcorregut set anys des de llavors, set anys marcats per la passivitat. Avui en dia resulta extremadament difícil una acció creïble internacional; la via escollida és esperar una "normalització" de la situació, és a dir, la conversió dels grups armats en reductes controlats, mentre existeix un acord a acceptar l'actual règim com un mal menor sense alternativa viable.■

Bibliografia

- Addi, L. (1994) *L'Algérie et la démocratie*. Paris: La Découverte.
- Amnistia Internacional (1997) *Informe 1997*. Madrid: EDAI.
- Cesari, J. (1993) "Algérie: contexte et acteurs du combat pour les droits de l'homme", *Maghreb-Machrek* 142: 24-31.
- Estats Units. Congrès. Cambra de Representants (1997) *Country reports on human rights practices for 1996: report submitted to the Committee on Foreign relations US Senate and the Committee on, Foreign Affairs US House of representatives by the Department of State*. Washington, DC: US Government Printing Office.
- Human Rights Watch (1998) *World Report 1998: Events of 1997*. New York: Human Rights Watch.
- Karem, M. (1991), *La notion des droits de l'homme au Maghreb: essai sur une nouvelle culture politique*. Tesi de doctorat en Ciència Política. Facultat de Dret i de Ciència Política d'Aix-Marseille.
- Waltz, S. (1995) *Human Rights and Reform: Changing the face of North African Politics*. Berkeley, etc.: University of California.